

LANDRAPPORT

27 september 2018

KNS konferens för personliga assistenter 30 oktober – 1 november, Hanaholmen

Personlig assistans i Finland är en service i enlighet med handikappservicelagen. Handikappservicelagen är en speciallag som ingår i socialtjänstlagen och garanterar service till personer, vars behov av tjänster inte tillgodoses genom den allmänna socialtjänstlagen. I samband med reformen av handikappservicelagen den 1 september 2009 blev personlig assistans en subjektiv rättighet för personer med svår funktionsnedsättning och därefter har antalet personliga assistenter ökat stort.

Kommunen måste erbjuda personlig assistans till personer med svår funktionsnedsättning om hen på grund av skada eller sjukdom har nödvändigt behov av hjälp för att klara uppgifter i vanliga livet. Syftet med personlig assistans är att personer med svår funktionsnedsättning ska ha möjlighet att leva ett självständigt liv och få förutsättningar att verka som jämbördig samhällsmedborgare tillsammans med andra. En person med funktionsnedsättning behöver inte vara beroende av att få hjälp från sina närstående eller bo på institution. Ett självständigt liv och självbestämmande är varje människas grundläggande rättighet. Även om en person med svår funktionsnedsättning skulle få hjälp genom sociallagen eller skulle bo i ett stödboende med hjälp dygnet runt, ska personlig assistans godkännas med minst 30 timmar i månaden.

Med personlig assistans menas i Finland nödvändig hjälp i hemmet och utanför hemmet som riktar sig till person med funktionsnedsättning:

1. i dagliga uppgifter
2. på arbetet och vid bedrivande av studier
3. intressen och hobbyer
4. för att delta i samhället eller
5. för att upprätthålla sociala kontakter

Det arbete som personliga assistenten utför är inte sjukvård eller omsorg eller sedvanliga hushållsuppgifter. Däremot kan hjälp ingå som hänger samman med dessa sysslor. Det är kommunen som ansvarar för att organisera personlig assistans i enlighet med handikappservicelagen. Kommunen kan organisera personlig assistans på tre sätt:

- 1) Ersätta person med funktionsnedsättning för lönekostnader, lagstadgade arbetsgivarkostnader samt ersättningar och andra skäliga kostnader som är ofrånkomliga vid anställning av en personlig assistent
- 2) Ge en servicecheck med ett skäligt belopp till personen med funktionsnedsättning att söka utförare av personlig assistans
- 3) Skaffa assistansservice till personen med funktionsnedsättning från offentlig eller privat utförare eller genom att organisera servicen själv eller avtala tillsammans med annan eller andra kommun/er.

Enligt lagen ska personlig assistans organiseras i första hand enligt det första alternativet, alltså arbetsgivarmodellen, där personen med funktionsnedsättning själv är arbetsgivare. I och med förstahandsrekommendationen betyder det att denna form är vanligast i Finland. Det förutsätter att personen med funktionsnedsättning eller hans företrädare klarar att vara arbetsgivare och klarar att uppfylla alla skyldigheter i arbetsgivarrollen. I kommunen finns arbetsgivarvägledning och -rådgivning och kommunen ska vid behov vägleda person med funktionsnedsättning i rollen som arbetsgivare i anställningsfrågor. Många kommuner har lagt ut rådgivningen och vägledningsskyldigheten till handikapporganisationer eller till kommunförbundens grundade assistentcenter. Kommunen måste lyssna till önskemålen hos personen med funktionsnedsättning i vilken modell den personliga assistansen ska utföras, men i sista hand beslutar kommunen om modellen. I många kommuner undersöks inte arbetsgivarens förmåga eller vilja att verka som arbetsgivare utan arbetsgivarmodellen kan vara den enda organisationsmodellen, som kommunen erbjuder och på så sätt tvingas i praktiken personen med funktionsnedsättning att vara arbetsgivare för att få personlig assistans. Det beror på att arbetsgivarmodellen är tydligt billigast för kommunen att utföra personlig assistans.

En motvilja mot arbetsgivarrollen eller omedvetenhet om den egna arbetsgivarfunktionen är naturligtvis dåliga utgångspunkter för anställningen. Arbetstagaren är i en svår situation, när assistentuppgifterna i allmänhet utförs riktigt nära personen som behöver hjälpen, och om grundfrågor i anställningen blivit fel. Kommuner som erbjuder arbetsgivarmodellen flyttar arbetsgivaransvaret till person med svår funktionsnedsättning, men försöker samtidigt bestämma så mycket som möjligt i anställningen, till och med i frågor som schemaläggning. Kommunen är trots det inte arbetsgivarpart, och de har ingen rättighet att bestämma över arbetsuppgifter eller andra saker som hör till anställningen.

Beslutet om personlig assistans mellan kommunen och den handikappade är sekretessbelagd och den personliga assistenten har inte kunskap om vilken assistans kommunen har beviljat, så anställningsavtalets nämnda uppgifter eller arbetsbeskrivningen kan avvika betydligt från vad som står i beslutet om personlig assistans. I ett samhällsperspektiv är detta dessutom en mycket svår situation, eftersom servicen finansieras med skattemedel och kommunen har som betalare av servicen ingen möjlighet att övervaka, hur den beviljade personliga assistansen riktar sig i praktiken.

I Finland är det mycket vanligt med personlig assistans och det är en låg tröskel till att bli beviljad personlig assistans, något som är väldigt bra sett ur ett handikappolitiskt perspektiv. Finland har skrivit under FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och även det frivilliga protokollet. Avtalet trädde i kraft i Finland år 2008 och det frivilliga protokollet 2016. I tillägg pågår ett 2020-projekt, vars syfte är att ta bort institutionsboende för funktionshindrade till utgången av år 2020.

Handikappservicelagens reform har förberetts länge och dess godkännande har försenats på grund av helheten kring Hälsoreformen (SOTE). I Finland ska lagstiftning och finansiering av hälso- och sociala tjänster slås samman. Handikappservicelagens reform innebär sammanslagning av nuvarande handikappservicelagen och specialomsorgslagen till en lag och detta medför att nyttjande av personlig assistans kommer att öka jämfört med tidigare, eftersom också personer med utvecklingsstörning kommer att få mer personlig assistans. Med hänsyn till nedmonteringen av boendeenheterna, är det troligt att antalet personliga assistenter kommer att öka stort de närmaste åren. Den personliga assistansen har en god ställning i sig i Finland, men organiserandet av servicen är mycket rörig och orsakar många problem. En tydligare lösning är trots allt på väg, både med genomförandet av SOTE-reformen och reformen av handikappservicelagen.

Statistik över personliga assistenter har inte sammanställts särskilt länge, men det finns statistik över beslut på personlig assistans. Statistiken visar att år 2017 var mer än 19 000 personer mottagare av personlig assistans och antalet personliga assistenter var cirka 25 000 – 30 000. Besluten om personlig assistans har ett genomsnittligt timantal på 25 timmar i veckan. Den största delen personliga assistenter arbetar deltid och många arbetar vid sidan av studier eller annat arbete.

Många personliga assistenter arbetar samtidigt för flera arbetsgivare för att få ihop till sitt uppehälle. Det är mycket vanligt att en personlig assistent har 2-5 klienter och olika avtal med var och en. Eftersom timantalet är litet och klienten vanligen är arbetsgivare, så kan det bli att inget avtal ger grund för årlig semester, fastän arbete sker 50 timmar i veckan. JHL lät göra en medlemsundersökning år 2015, vars syfte var att kartlägga arbetsförhållandena för personliga assistenter så brett som möjligt avseende anställningsvillkor, -arbetsuppgifter, -arbetsvillkor, och vad de önskade av JHL. Undersökningen fick 447 svar och av dessa har vi fått enormt mycket information.

Här följer några faktaurval: 91 % av personliga assistenter är kvinnor och medelåldern är 45,8 år. Uppdelningen är tydlig med unga mellan 20 – 30 år och personer över 50 år som befinner sig mellan jobben. Den här indelningen har utjämnats under tiden efter 2010 års undersökning. Genomsnittlig tid i arbete som personlig assistent är 5 år. Den största delen av personliga assistenter befinner sig mellan jobb och var tredje är sysselsatt i yrket på grund av långtidsarbetslöshet, så ur arbetskraftspolitisk synpunkt är yrket mycket betydelsefullt. Ungefär 60 % av personliga assistenter har tunga fysiska uppgifter, till exempel att lyfta eller flytta en person -> och av dessa har bara 60 % tillräckliga med hjälpmedel för arbetet. Den största delen av personliga assistenterna upplever att arbetet är ensamt och 90 % önskar kamratstöd. Ungefär 40 % utför åtminstone ibland vårdande uppgifter, såsom sårvård, ge sprutor, hantera kateter. Nästan var tredje tolkar regelbundet i arbetet. 90 % av de personliga assistenterna efterlyser yrkesutbildning för yrket.

Delar av undersökningssvaren har kunnat bemötas när till exempel JHL år 2017 äntligen fick igenom en egen officiell yrkesexamen för personliga assistenter och när de första personliga assistenterna påbörjade studier i januari 2018. I denna examen ska 150 studiepoäng uppnås.

Facklig anslutningsgrad inom yrkesområdet är svag och eftersom många är deltidsarbetande, är medlemmar svåra att få fram i medlemsregistret. Många som arbetar som personliga assistenter registrerar sin utbildning fastän de har huvudarbete som personlig assistent eller är studerandemedlem samtidigt som de arbetar som personlig assistent.

Enligt medlemsregistret har JHL ungefär 2 500 personliga assistenter, men den riktiga gissningen ligger mellan 3 000 – 4 000. Personliga assistenter är även medlemmar i andra förbund, men JHL har det största antalet. JHL är också det enda fackförbundet som är avtalspart i alla kollektivavtal som rör personliga assistenter. I kollektivavtal som tillämpar arbetsgivarmodellen är vi den enda företrädaren för arbetstagarerna som tecknar kollektivavtal.

År 2016 startade JHL ett eget projekt till stöd för personliga assistenter. Vi byggde också en egen hemsida för dem www.henkilökohtaisetavustajat.fi där personliga assistenter kan diskutera bakom ett användarnamn och dessutom finns där en frågor/svar-kolumn. Med hjälp av hemsidan kan personliga assistenter få önskat yrkesmässigt stöd. Sidan fungerar också som en rekryteringskanal, eftersom det i praktiken är omöjligt att nå personliga assistenter via arbetsplatser. Medlemsantalet har ökat stort och i nuläget är personlig assistent på tredje plats bland alla yrkesgrupper som ansluter sig till JHL. Trots detta är det problematiskt att omsättningen är stor inom yrket och även att uppsägningar är många. Projektet avslutas vid årets slut och då får vi den slutliga statistiken. Det viktigaste resultatet med projektet är våra nya aktiva medlemmar,

som gör ett utomordentligt bra jobb inom sina områden i rekrytering av nya medlemmar och erfarenhetsutbyte om personlig assistans. Före projektet hade vi i praktiken inga aktiva medlemmar i yrkesgruppen personliga assistenter och nu har vi 23 aktiva medlemmar och ungefär 10 förtroendevalda personliga assistenter.

Företag ingår allmänt bindande kollektivavtal för socialtjänstbranschen, vilket medför att alla företag som erbjuder personlig assistans måste följa kollektivavtalet. Av denna möjliga anledning har företagen huvudsakligen anslutit sig till arbetsgivarorganisationerna. Heta-Liitto är aktuell arbetsgivarorganisation när det gäller arbetsgivarmodellen, och har ungefär 3 000 arbetsgivarmedlemmar. Den största delen av personerna med funktionsnedsättning som är arbetsgivare, är alltså inte organiserade, med följderna att kollektivavtal inte är allmänt bindande. Följaktligen är det största antalet personliga assistenter utan kollektivavtal. Det är en svår situation, eftersom arbetslagstiftningen är mycket svag i en nordisk jämförelse då betydelsen av kollektivavtal växer.

Tydliga trender inom personlig assistans är ökningen inom yrkesområdet. Fastän antalet arbetstagare har tredubblats under 10 år, väntas ytterligare ökning i antal. Kommunerna har börjat förändra organisationsmetoder och erbjuda annat än arbetsgivarmodellen och också företagets andel inom personlig assistans har börjat öka. Den här utvecklingen kommer att förstärkas med den nya handikappservicelagen, eftersom lagen kommer att innehålla krav på att kommunen måste undersöka den handikappades förmåga att axla rollen som arbetsgivare och den handikappade måste ge samtycke till arbetsgivaransvaret. Timantalet för personliga assistenter har börjat öka, men timantalet är fortfarande mycket lågt i ett nordiskt perspektiv. Inom branschen har redan kommit stora företag men hittills har de varit inhemska. En speciell sak för Finland kan nämnas att statens företag Posten Hemservice (Posti Kotipalvelut) har startat som aktör med personlig assistans och växer med god fart. Det väntas att de stora nordiska aktörerna också kommer till Finlands marknad när företagen hela tiden får större utrymme.

Faktaruta och länkar

Grundar sig i: Allmän lag, socialtjänstlagen och specialomsorgslagen, handikappservicelagen

Användare/mottagare av personlig assistans: mer än 19000

Genomsnittlig arbetstid är 25 timmar i veckan

Personliga assistenter: 25 000 – 30 000

Arbetsgivarfördelning: 65 % arbetsgivarmodellen, 35 % privat företag, 5 % kommun

Arbetstagarnas organiseringsgrad: ungefär 20 %

Antal medlemmar i JHL: bedömning 3 000 – 4 000 medlemmar

Andra förbund som organiserar personliga assistenter: Fackförbundet för de privata servicebranscherna PAM, Finlands närvårdar- och primärskötarförbund SuPer, Offentliga och privata sektorns funktionärsförbund Jyty

Huvudsakliga kollektivavtal:

Rikstäckande kollektivavtal för personliga assistenter Heta-TES, Kollektivavtalet för den privata socialtjänstbranschen (allmänt bindande), Allmänna kollektivavtalet för kommunbranschen KVTES. Kollektivavtal publiceras här: <https://www.jhl.fi/sv/arbetsliv/kollektivavtal/>

Branschens största företag: OnniHoiva konserni (MedGroup, CityWork, OnniHoiva) ungefär 2 000 personliga assistenter, Kotipalvelut Mehiläinen (Medicum) ungefär 1 500 personliga assistenter, Posti Kotipalvelut ungefär 1 000 personliga assistenter.

Företag med mer än 100 arbetstagare: Debora, Elämäsi Adato, Aspa, Spesio, Validia palvelut, Suomen avustajapalvelu

Undersökningar och länkar:

Vammaispalveluiden käsikirja: Sisältää valtavasti tietoa henkilökohtaisesta avusta ja vammaispalveluista. Sivuilta löytyy myös lähes kaikki alan tutkimukset, joten en laita tutkimuksista erillisiä linkkejä. Sidorna finns också på SVENSKA: <https://thl.fi/sv/web/handbok-for-handikappservice>

Aktuell lagstiftning www.finlex.fi

Handikappservicelagen på SVENSKA: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380>

Assistentti.info nätverk för personliga assistenter, som har nästan 100 medlemmar. Också som JHL-medlem: <http://www.assistentti.info/sv/>

Statistikuppgifter om personlig assistans och service för personer med funktionsnedsättning: (Statistikuppgifter om finländarnas välfärd och hälsa): <https://sotkanet.fi/sotkanet/sv/index?#>

JHL:s hemsidor:

www.henkilokohtaisetavustajat.fi

Yrkessidor: <https://www.jhl.fi/tyoelama/ammattialat/sosiaali-ja-terveyspalveluala/henkilokohtaiset-avustajat/>

Facebook: <https://www.facebook.com/henkilokohtaisetavustajat/notifications/>

En färsk juridisk avhandling: Henkilökohtaisten avustajien työsuhteiden erityiskysymykset <http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63386>
[file:///C:/Users/veikkole/Downloads/Helmi.Reeta%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/veikkole/Downloads/Helmi.Reeta%20(3).pdf)